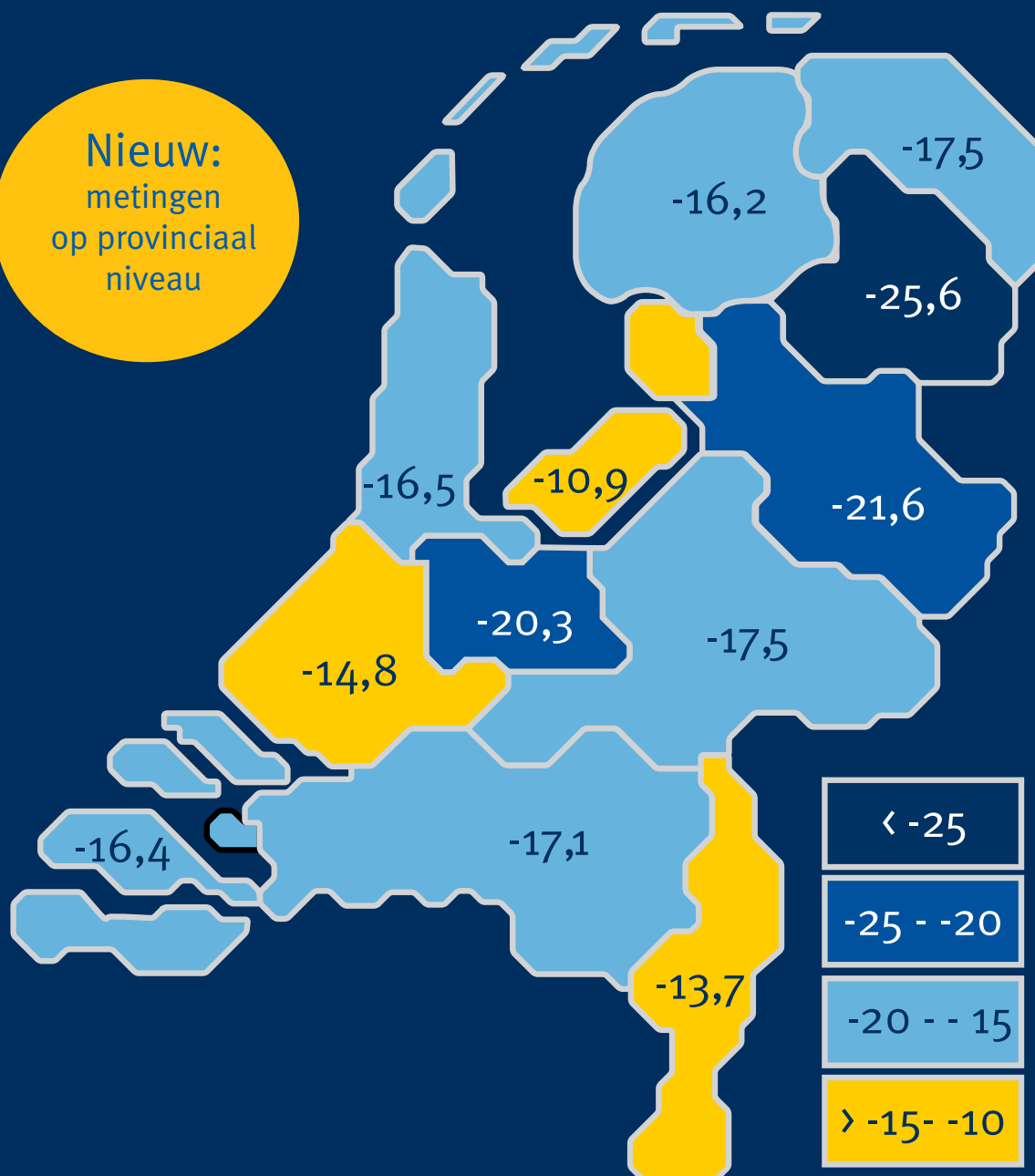

Nieuw:
metingen
op provinciaal
niveau

Conjunctuurenquête Nederland

Rapport vierde kwartaal 2011

kamer van koophandel

COEN | Conjunctuurenquête Nederland

een samenwerking tussen CBS, de Kamer van Koophandel, EIB, MKB-Nederland en VNO-NCW

Bedrijfsleven somber over winstgevendheid

De winstgevendheid van het bedrijfsleven verslechterde in het derde kwartaal. Opvallend is dat deze verslechtering zich over de volle breedte van het bedrijfsleven voordeed: in alle sectoren en in alle regio's. Het aantal banen in het bedrijfsleven neemt licht af. De ondernemer verwacht dat deze daling in het vierde kwartaal verstevigd doorzet. Daarentegen hebben meer ondernemers de afgelopen 12 maanden zzp'ers ingehuurd om flexibeler te kunnen zijn en om pieken in het productieproces te kunnen opvangen.

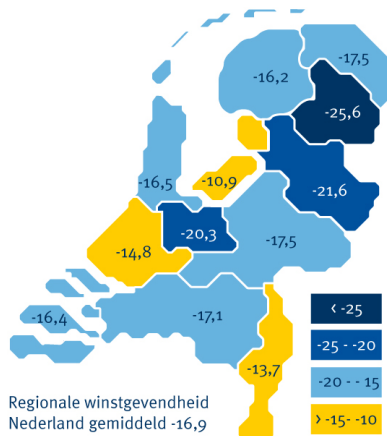
4^e kwartaal 2011

Winstgevendheid onder druk.

Sentiment over het economische klimaat verder verslechterd.

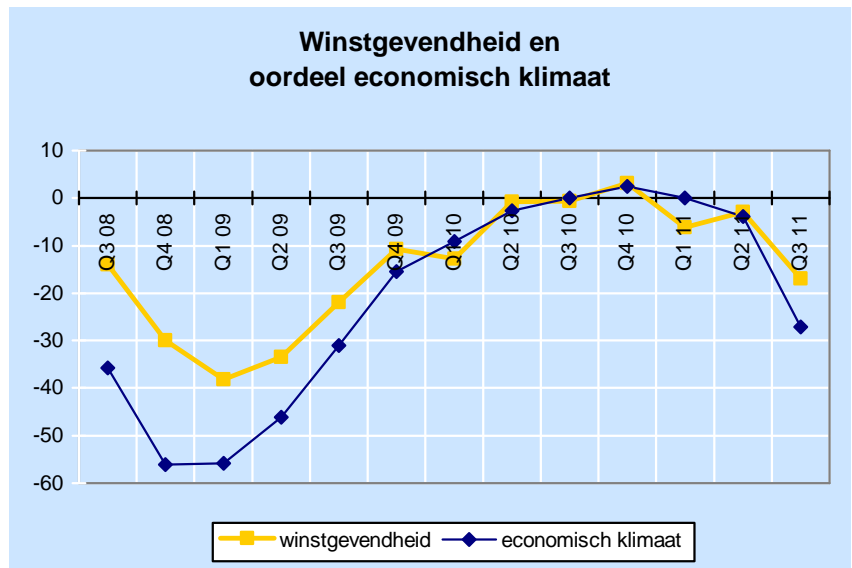
Personeelsomvang krimpt licht.

Inhuur van zzp'ers neemt toe.

De winstgevendheid verslechtert het derde kwartaal in alle provincies.

In Flevoland en Limburg is de ondernemer het minst somber over de winstgevendheid.

De ondernemer rapporteert een verslechtering van de winstgevendheid over het derde kwartaal (per saldo 17% van de ondernemers). Het meest pessimistisch over de winstgevendheid zijn de detailhandel en de bouw (beide saldo -27%). In de groothandel en de horeca is de ondernemer iets minder pessimistisch (saldo -12%). In de horeca speelt het relatief goede najaarsweer waarschijnlijk een rol. Net als de winstgevendheid is ook de omzetrealisatie in de horeca (saldo -3%) in het derde kwartaal iets minder laag dan gemiddeld (-8%), al was de omzetverwachting voor de horeca op voorhand een stuk positiever (saldo +11%).

Ook het economisch klimaat is volgens de ondernemer in het derde kwartaal verslechterd (saldo -27%, zie grafiek). Voor het vierde kwartaal voorziet de ondernemer een verdere verslechtering (saldo -21%).

Uit de grafiek blijkt een interessant verband: de ondernemer is over het algemeen positiever over zijn eigen bedrijf (winstgevendheid) dan over de bedrijfsomgeving (economisch klimaat).

Het aantal medewerkers nam in het derde kwartaal bij per saldo 2% van de bedrijven af. De verwachtingen voor het vierde kwartaal zijn nog wat negatiever (saldo -8%). In de bouw, horeca, makelaardij en reisbranche is de afname het meest pregnant, deels door seizoenseffecten.

Het aandeel bedrijven dat de afgelopen 12 maanden zzp'ers inhuurde is toegenomen van 45% naar 53%. In de bouw wordt het meest gewerkt met zzp'ers (door 77% van de bedrijven), wel is dit een lichte daling t.o.v. eind 2010 (83%). De belangrijkste redenen voor bouwondernemers om zzp'ers in te huren zijn het opvangen van pieken in het bouwproces en flexibiliteit in de personeelsvoorziening.

Gematigde omzetverwachting voor 2012

De omzet in het derde kwartaal daalde, conform de verwachtingen die de ondernemers een kwartaal eerder uitspraken. Voor 2012 verwacht de ondernemer een gematigde omzetstijging; eind 2010 was de omzetverwachting voor 2011 uitbundiger. De exportverwachtingen voor 2012 vertonen een vergelijkbaar beeld.

De orderinstroom daalde in het derde kwartaal. Het sentiment over de orderontvangsten is ook enigszins verslechterd. Voor het vierde kwartaal wordt een lichte stijging van de orderontvangsten verwacht.

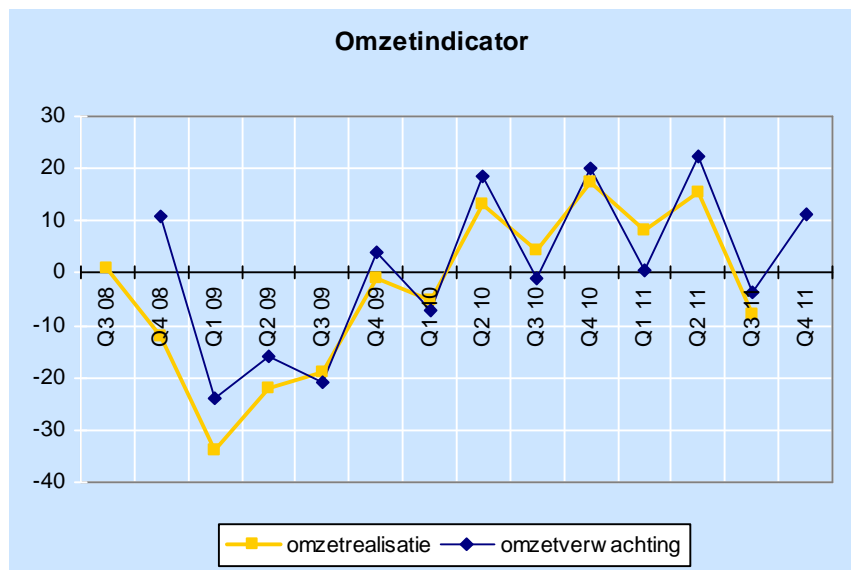
4^e kwartaal 2011

Gematigde omzet- en exportverwachtingen voor 2012.

Orderinstroom daalde in derde kwartaal. Voor vierde kwartaal lichte stijging verwacht.

Sentiment over orderontvangsten verslechterd.

Bouwondernemers het meest ontevreden over de werkvoorraad.

Voor het vierde kwartaal verwacht de ondernemer een gematigde omzetstijging (saldo +12%). Net als in voorgaande jaren vertonen de omzetverwachtingen voor het vierde kwartaal (saldo +11%) een herstel ten opzichte van het derde kwartaal (saldo -4%). Hierbij spelen seizoenseffecten een rol.

Met uitzondering van de bouw (saldo -28%) en de daaraan gelieerde bouwmaterialenindustrie (saldo -4%) zijn in alle sectoren de omzetverwachtingen voor 2012 positief.

De exportverwachtingen voor 2012 (saldo +15%) zijn eveneens voor alle exporterende sectoren positief, maar minder positief dan in 2011 (+29%).

De orderinstroom daalde in het derde kwartaal en bleef daarmee achter bij de verwachtingen. Voor het vierde kwartaal wordt een lichte stijging verwacht (saldo +4%). Aan de inkoopkant (inkooporders) wordt juist een daling verwacht (saldo -6%).

Het oordeel over de orderpositie is enigszins verslechterd. Het sentiment daalde van -15% naar -19%, waarmee het sentiment weer is teruggezakt naar het niveau van eind 2010. De bouwondernemers zijn het meest ontevreden over de werkvoorraad (saldo -35%).

Industrie maakt zich op voor zwaar weer

Ondernemers in de industrie zijn minder positief over de economie dan in voorgaande periode. De productie in het derde kwartaal is afgenomen en de verwachting voor het laatste kwartaal zijn minder rooskleurig, ondanks dat de productiecapaciteit nagenoeg gelijk blijft. Het saldo orders is het derde kwartaal nog net positief echter men verwacht in het vierde kwartaal negatief uit te komen. De voorraden in de industrie zijn nog ruimschoots aanwezig. De omzet zal uiteindelijk halveren t.o.v. vorig jaar, zo is de verwachting.

Voor wat betreft de concurrentiepositie is men gematigd positief.

Industrie 3^e kw. 2011:

Productie, omzet en orderpositie nemen af.

Werkgelegenheid verslechtert.

Winstgevendheid neemt af.

Concurrentiepositie stabiliseert.

Cijfers 2011

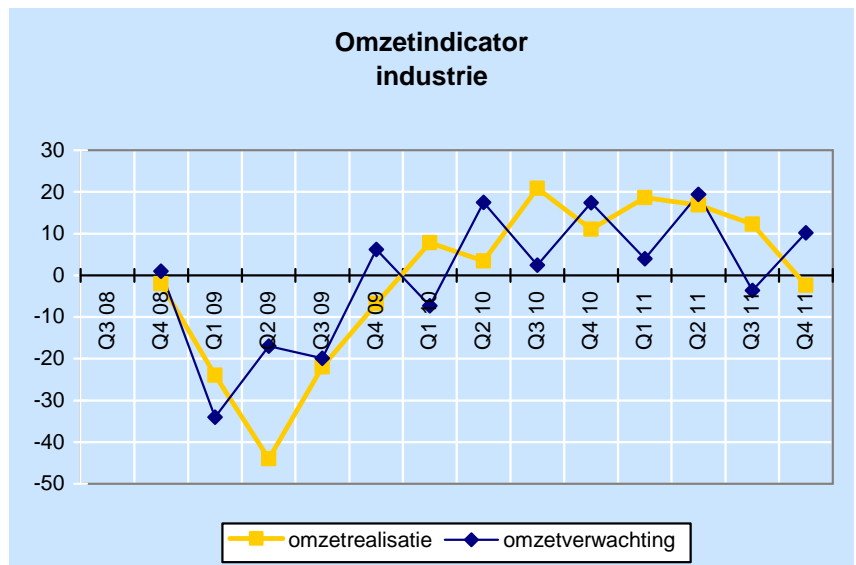
Vestigingen Industrie

Totaal: 77.344

Starters: 5.662

De ontwikkelingen rond de Euro zullen met argusogen worden gevolgd.

De economie zorgt ervoor dat het huidige aantal arbeidsplaatsen onder druk staat.

De omzetindicator vertoont in de industrie een daling, de verwachtingen daarentegen blijven vergeleken met andere sectoren positief.

Sombere omzetverwachtingen in bouw

De productie in de bouw liep in het derde kwartaal (fors) terug. Ook de productieverwachtingen zakken in. Eerder dit jaar was er nog sprake van een herstel van de verwachtingen, mede als gevolg van de verlaging van de overdrachtsbelasting.

De ondernemer in de bouw zag de omzet in het derde kwartaal dalen. Hij verwacht dat deze daling in het vierde kwartaal doorzet en in 2012 nog aan kracht wint.

Bouw 4^e kwartaal 2011

Productie, omzet en orderpositie lopen terug.

Werkgelegenheid neemt af.

Winstgevendheid daalt.

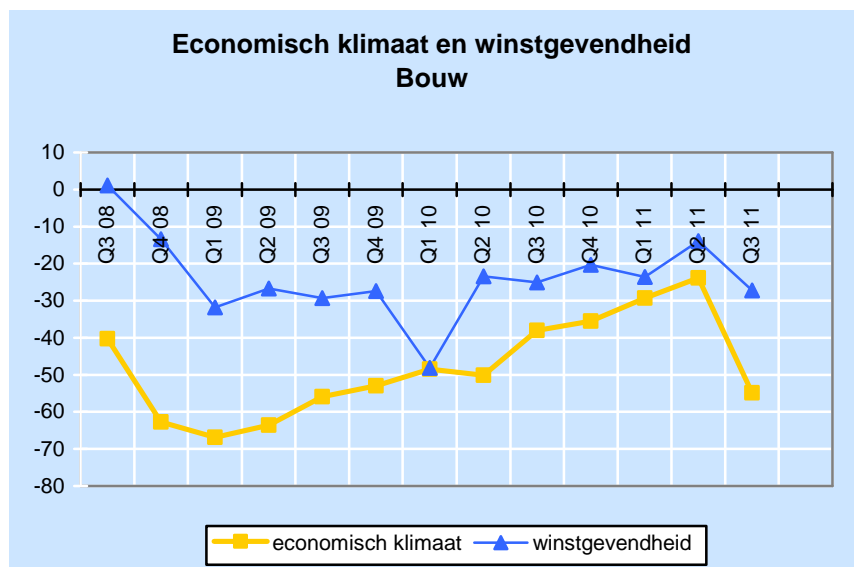
Cijfers 2011 Vestigingen Bouw

Totaal	148.000
Starters	11.700

De orderportefeuille in de bouw raakte in het derde kwartaal leger. Een meerderheid van de ondernemers beoordeelt de huidige orderpositie dan ook als te klein.

Dalende omzetten en verslechterende orderpositie zorgen er (mede) voor dat het aantal banen in de bouw onder druk staat. In het derde kwartaal daalde het al, voor het vierde kwartaal en voor het jaar 2012 verwacht de ondernemer dat deze trend versterkt doorzet.

Dit is niet de tijd voor het doen van investeringen, vindt de bouwondernemer. Het aandeel bouwondernemers dat investeert of verwacht dat te zullen gaan doen, gaat hard onderuit.

De bouwondernemer rapporteert een verslechtering van de winstgevendheid en een nog veel grotere verslechtering van het economisch klimaat over het derde kwartaal. Opvallend is dat de ondernemer over het algemeen positiever is over zijn eigen bedrijf (winstgevendheid) dan over de bedrijfsomgeving (economisch klimaat).

Groothandel onzeker over 2012

De ondernemer in de groothandel verwacht dat het aantal orders verder zal afnemen. Ook de export is afgenomen waardoor de voorraden zich zullen opstapelen.

De omzetontwikkeling is in het derde kwartaal nog licht negatief maar de ondernemer verwacht dat dit eind 2011 wordt omgebogen naar een positief beeld. Over de omzet in 2012 is hij beduidend somberder. De prijzen zullen naar verwachting vrijwel gelijk blijven.

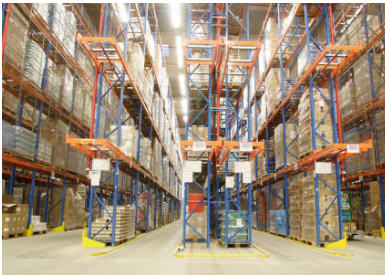
Groothandel 3^e kw. 2011:

Productie, omzet en orderpositie nemen af.

Werkgelegenheid neemt af.

Winstgevendheid daalt.

Concurrentiepositie stabiliseert.

Cijfers 2011

Vestigingen Groothandel

Totaal 117.872

Starters 9.158

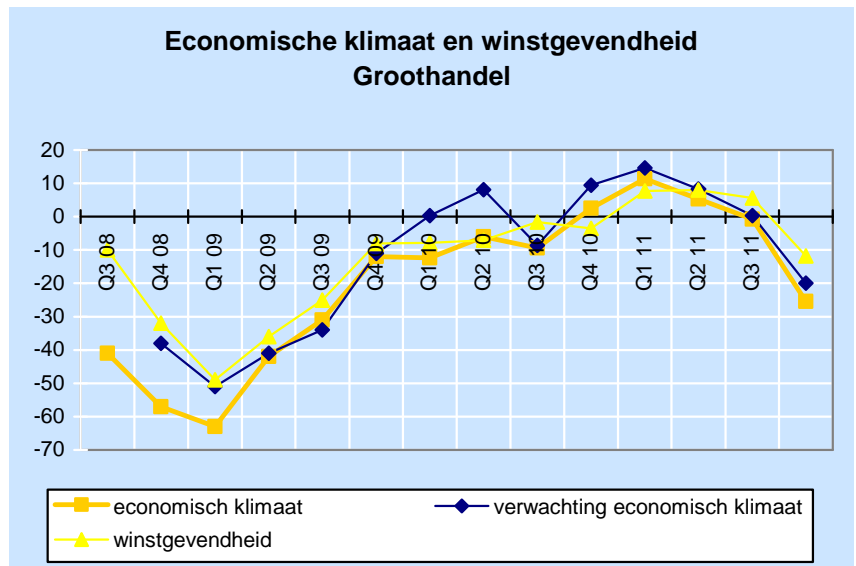
Quotes:

'Op zoek naar klantvertrouwen'

Het personeelsbestand zal naar verwachting verder afnemen.

De verwachting is dan ook dat de bedrijven elkaar goed in de gaten houden. Overnames en samenwerkingsverbanden worden niet uitgesloten. Door de huidige situatie is de ondernemer nog voorzichtig maar positief over de concurrentiepositie zowel binnen de EU als buiten de EU.

Ondanks alles is het economisch klimaat en de winstgevendheid afgenomen.

De winstgevendheid is teruggevallen naar negatieve waarden.

Detailhandel donkere dagen

De ondernemer in de detailhandel ondervindt nogal wat invloeden van de huidige situatie. De inkoop zijn gestegen en dat heeft er voor gezorgd dat ook de voorraden weer toenamen. De totale omzet in de detailhandel is in het derde kwartaal aanzienlijk gestegen maar voor het volgend kwartaal verwacht de ondernemer een omzetsdaling. De prijzen zijn vrijwel gelijk met vorig kwartaal maar de verwachting is dat deze komend kwartaal weer onder druk komen te staan.

Als extra druk op de schouders van de detaillisten wordt de bescheiden vraag en de financiële beperkingen aangedragen.

Detailhandel 3^e kw. 2011:

Omzet neemt af.

Werkgelegenheid onder druk.

Winstgevendheid neemt af.

Concurrentie neemt toe.

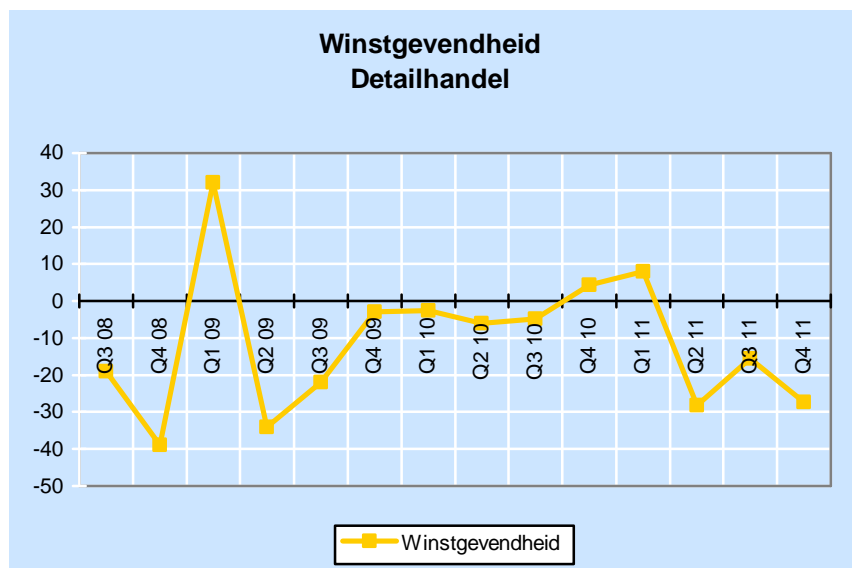
Cijfers 2011 Vestigingen Detailhandel

Totaal 187.753
Starters 19.942

Het vierde kwartaal is bij uitstek een moment waar de ondernemers veel van verwachten en die zorgdragen voor enige lichtpuntjes in het verloop.

De toekomstverwachtingen met name het economisch klimaat zien deze ondernemers aanzienlijk verslechteren.

Tot slot is men niet bepaald positief over winstgevendheid die weer verder zal afnemen.

Positieve omzetverwachting in dienstensector

In de dienstensector is het derde kwartaal de productie iets afgenomen en de ondernemer verwacht dat deze tendens doorzet in het vierde kwartaal van 2011.

In het vierde kwartaal verwacht de ondernemer in de dienstensector een lichte stijging van het aantal orders. Ook de ontwikkeling van het aantal exportorders ziet men positief.

Diensten 3^e kw. 2011:

De omzet en de orderpositie verbeteren.

Werkgelegenheid neemt af.

Winstgevendheid negatief.

Concurrentiepositie verslechtert licht.

Cijfers 2011

Ondernemingen Diensten

Totaal: 805.675

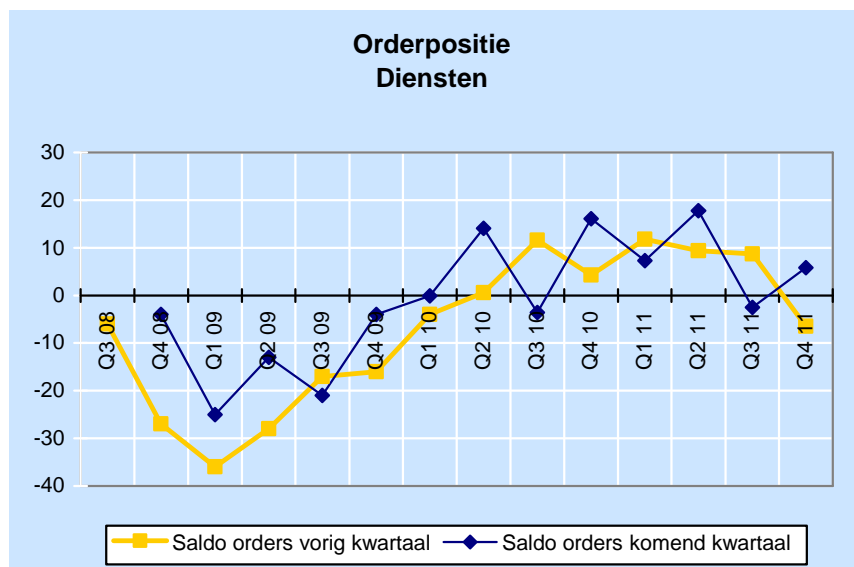
Starters: 97.191

Omzet in het derde kwartaal is gestegen en dat is mede te danken aan het mooie weer. Ook verwacht men in het komend kwartaal positief af te sluiten met de Sint- en Kerstperiode in het verschieft.

De ondernemer ervaart onvoldoende vraag als de grootste belemmering in zijn bedrijfsvoering.

Het personeelsbestand loopt gestaag terug. De winstgevendheid staat onder druk.

De concurrentiepositie verslechtert licht. De ondernemer in de dienstensector ziet de toekomst somber tegemoet en verwacht een minder gunstig economisch klimaat.

De orderpositie verbeterde in het derde kwartaal, maar valt in het vierde kwartaal naar verwachting weer terug.